

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ СПЕЦІАЛІСТА ТА ЕКСПЕРТА, ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ТА ПОВНОТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК УМОВИ ЇХ УЧАСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Артем Євгенович ГОЛУБОВ,

*кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник, доцент кафедри
права Національного аерокосмічного
університету імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
заступник директора НДІ публічної
політики і соціальних наук*

Кримінальна процесуальна діяльність здійснюється з метою виконання завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України). Саме вони визначають зміст та спрямованість дій його учасників. Досягнення цих завдань істотно залежить від повноти та всебічності дослідження обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України) – доказуванню. Тому доказування як діяльність, зміст якої полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів (ч. 2 ст. 91 КПК України), становить основний обсяг та визначає характер кримінальної процесуальної діяльності, яка здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Однак слід зазначити, що самостійне та якісне здійснення сторонами дій по збиранню (виявленню та фіксації), перевірці (визначенню достовірності доказів та їх джерел) та оцінці (перевірці належності, допустимості, достовірності, достатності) доказів не завжди може бути здійснено ними самостійно. Навіть можна вести мову, що в цілому при можливості визначити загальний напрям доказування та його складових, здійснити певні дії пошукового або дослідницького характеру завдяки володінню знаннями у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, які можуть бути використані при встановленні відповідних обставин, сторони доволі часто просто взагалі не здатні.

Отже, можна вести мову про те, що спеціальні знання у кримінальному провадженні, носіями яких є спеціаліст та експерт, виступають важливим засобом досягнення мети та виконання завдань кримінальної процесуальної діяльності, умовою всебічного, повного дослідження всіх обставин кримінального провадження.

Але слід зауважити, що за своєю правовою природою участі та процесуальним статусом спеціаліст та експерт не особами, що належать до сторін кримінального провадження або потерпілого чи представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Такий статус спеціаліста та експерта характеризує їх як незацікавлених в результатах кримінального провадження осіб.

Відповідно слід вести мову про те, що умовою їх участі у розслідуванні кримінального правопорушення та застосування ними спеціальних знань має бути незалежність спеціаліста та експерта від інших учасників кримінального провадження.

Висновок про те, що участь спеціаліста та експерта має ґрунтуватися на їх незалежності також підтверджується аналізом таких нормативно-правових актів як: Закон України «Про судову експертизу» (ст. 3, яка закріплює засади законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження), КПК України (ст. 79, яка передбачає відвід спеціаліста та експерта за наявності обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в його неупередженості), Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України (п. 3 якого до завдань Експертної служби МВС забезпечення відповідних осіб незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою), Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (ст. 5 якого дає вченому право обирати види, напрями і засоби наукової і науково-технічної діяльності).

Узагальнення вище наведеного та положень вказаних документів дозволяє більш повно та чітко визначити основні умови залучення спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні. При цьому, слід вести мову про «статусний» та «функціональний» аспекти участі цих суб'єктів у кримінальному провадженні, які мають визначати ці базові вимоги. Так, ці засади мають характеризувати статус такої особи як незацікавленої у результатах кримінального провадження, а також характеризувати виконувану ними функцію – використання спеціальних знань у кримінальному процесі. Як вбачається, такими засадами доцільно вважати: засади статусу – незалежність та неупередженість, а засади функціонального характеру – об'єктивність та повнота дослідження обставин кримінального правопорушення.

Відповідно слід вести мову, що ці умови участі спеціаліста та експерта мають отримати відповідні гарантії їх дотримання. Від повноти та ефективності їх забезпечення буде залежати всебічність, повнота дослідження всіх обставин кримінального провадження, а отже і можливість досягнення його завдань.

Щодо засад участі у кримінальному провадженні експерта, то забезпечення їх дотримання передбачено зокрема ст. 4 Закону України «Про судову експертизу (визначає гарантії незалежності судового експерта та правильності його висновку), ч. 2 ст. 69 КПК України (закріплює норму, що не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого), а також ст. 79 КПК України, яка передбачає можливість відводу експерта, зокрема з підстав його неупередженості. Щодо спеціаліста, то як вбачається, такі гарантії потребують свого опрацювання та належного нормативного закріплення. Адже КПК України, хоча і регламентує в ст. 79 питання відводу спеціаліста, але все ж таки недостатньо забезпечує гарантії його незалежності від сторін кримінального провадження та всебічності й повноти використання ним його спеціальних знань.

Отже, можна констатувати, що умовами участі спеціаліста та експерта у кримінальному провадженні слід вважати їх незалежність і неупередженість, об'єктивність та повноту дослідження ними обставин кримінального правопорушення. Ці умови (засади) потребують свого організаційного, правового та процесуального забезпечення (гарантування). Це обумовлює актуальність продовження дослідження вказаного питання як частини проблематики забезпечення виконання завдань кримінального провадження.